מהלכן של שבע ברכות במבט אמוני

עומר כהן

א. מבוא

ב. הברכה הראשונה – ברכת "בורא פרי הגפן"

ג. הברכה השניה – ברכת "שהכל ברא לכבודו"

ד. הברכות השלישית והרביעית – ברכת "יוצר האדם" וברכת "אשר יצר את האדם בצלמו"

ה. הברכה החמישית – ברכת "שוש תשיש"

ו. הברכה השישית – ברכת "שמח תשמח רעים אהובים"

ז. הברכה השביעית – ברכת "אשר ברא ששון ושמחה"

ח. סיכום

א. מבוא

מאמר זה יעסוק בביאור משמעות שבע הברכות שתיקנו לנו חכמים לומר בעקבות שמחת הנישואים. נשתדל לבאר משמעותה של כל ברכה בפני עצמה לאור המקורות ולנסות להסביר את המהלך שבאמירתם. בסוף הסבר של כל ברכה נשתדל אף להביא נקודה למחשבה אישית או זוגית על משמעותה של הברכה.

את שבע הברכות מברכים בשעת הנישואים ושבעת ימי המשתה והן גם קרואות ברכת חתנים, ומצינו חילוקים לא מעטים בפרטי המצווה. מחלוקות בדבר מקור התקנה, מחלוקות בדבר מקור הצורך לברכן במניין, מחלוקת איזה סוג של ברכות אלו (ברכת המצוות, ברכות הנהנין או ברכות שבח) ובהתאם מתי לברכן וכמו כן מצינו הבדלים מועטים בנוסח הברכות. אין מאמר זה מתיימר לפסוק הלכתית אלא להעלות כיוונים למחשבה ועיון אמוני בהתאם לאחת הדעות או לכמה מהן. בכל זאת נביא כאן את נוסח הברכות בשלמותן וברצף, מכיוון שבגוף המאמר יובאו רק חלקים מן הברכות.

בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן:

בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל בָּרָא לִכְבוֹדוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם:

בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם דְּמוּת תַּבְנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בִּנְיַן עֲדֵי־עַד. בָּרוּךְ אַתָּה ה', יוֹצֵר הָאָדָם:

שׂוֹשׂ תָּשִׂישׂ וְתָגֵל עֲקָרָה בְּקִבּוּץ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּמְהֵרָה בְּשִׂמְחָה. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמֵּחַ תְּשַׂמַּח רֵעִים אֲהוּבִים כְּשַׂמֶּחְךָ יְצִירְךָ בְּגַן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ חָתָן וְכַלָּה:

בָּרוּךְ אַתָּה ה', אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, חָתָן וְכַלָּה, גִּילָה רִנָּה דִּיצָה וְחֶדְוָה, אַהֲבָה וְאַחְוָה, שָׁלוֹם וְרֵעוּת, מְהֵרָה ה' אֱ-לֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מִצְהֲלוֹת חֻתָּנִים מֵחֻפָּתָם, וּנְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם, בָּרוּךְ אַתָּה ה', מְשַׂמֵּחַ חָתָן עִם הַכַּלָּה:

ברקע הדברים ניתן לשים לב ששבע הברכות מקבילות לשבעת התנאים שבפסוקים "וארשתיך לי לעולם וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים. וארשתיך לי באמונה

וידעת את ה'' (הושע ב, כא-כב) ששה תנאים מצד הקב"ה (לעולם, בצדק, במשפט, בחסד, ברחמים, באמונה) ותנאי אחד מצד ישראל (וידעת את ה'). אף בארוסי האיש לאשתו שבעה תנאים הם, ששה מצד האיש ואחד מצד האשה. שֶׁם אחד ותוכן אחד, לאלה כמו לאלה[1]. התאמה זו תנחה אותנו במאמר מתוך ההבנה שכמו בכלל כן בפרט והנהגת הזוגיות שבין איש לאשה יש בה מן ההתאמה לקשר שבין הקב"ה וכנסת ישראל.

ב. הברכה הראשונה – ברכת "בורא פרי הגפן"

הרבה מן הברכות, תוקנו להיאמר על היין ונאמר בברכת יצחק ליעקב "ויבא לו יין וישת" ואז "ויברכהו" (בראשית, כז, כה וכז) ומכאן שברכות נאמרות על היין[2]. ויש להבין מדוע היין היוצא מן הענבים הוא משקה כה מיוחד עד שדוד המלך מתארו בתוך רשימת פלאי הבריאה "ויין ישמח לבב אנוש" (תהילים, קד, טו).

הבנה ייחודיות זו מחולקת לשתי בחינות. אחת מצד דרך הכנת היין והשנייה מצד המורכבות של התוצר[3]. וצריך להבין שיש קשר בין דרך ההכנה לבין התוכן שלו:

הצד הראשון הוא דרך **ההכנה** של היין – דריכה והשרייה עם הקליפות והשמרים ולאחר מכן סינון. בדרך זו יש סוד מסדר הנהגת העולם "כשם שאי אפשר ליין בלא שמרים כך אי אפשר לעולם בלא רשעים" (אורות התחיה מה). העולם מורכב מטוב ורע ויש בו תהליך לא פשוט שחייבים לעבור כדי להגיע לתוצר המוגמר, וחשוב להבין שהרע בחיים הוא חלק חיוני מהתהליך הזה. לא רק שאין לנו לומר שאין תפקיד לרע בעולם אלא עלינו להבין אותו. זה שיעור עצום שגלום בברכה קצרה – 'בורא פרי הגפן'. הקב"ה ברא פרי שיש בו גם חלק רע. כדי ליצור יין יש להביא לתהליך של תסיסה של הטוב והרע - הענבים והשמרים יחדיו, ולאחר מכן לסנן ולהפריד ביניהם, ומתוך כך יוצא תוצר משובח. כמו כן בעולם וכמו כן באדם. את הרע אין לדחות על הסף, יש להבין כיצד הוא חלק מהמכלול, להבין את תפקידו וכיצד הוא גורם לתסיסה הכה חיונית ולאחר מכן לתת לו לשקוע בקרקעית ולסנן אותו כדי להגיע לתוצר משובח יותר.

הצד השני הוא **התוצר** הייחודי של היין – משקה מזין ומשמח וזאת בזכות הסוכר והאלכוהול שבו. באופן רגיל כאשר סוחטים פרי הוא מאבד מערכו כפרי אך לא כן הגפן, אלא זה מתעלה

[1] על פי ספר איש וביתו פרק חופה וקידושין.
[2] כשאלת הזוה"ק בתרומה קס"ט ב' ויהל אור שם, ולמשל קידוש, הבדלה, ברכת המזון, ברית מילה וברכת הקידושין.
[3] מבוסס על פניני הלכה הלכות זימון, י"ג והלכות ברכת היין, א'.

והופך למשקה החשוב ביותר לאדם. משקה כה חשוב שהוא פוטר בברכתו משקים אחרים ואינו נפטר יחד עם שאר מאכלים בברכת ה"מוציא לחם מן הארץ". לפי התורה, קדושה אמיתית מתגלה בכל תחומי החיים, ברוח ובחומר ולא רק למזון המשביע והחיוני יש ערך אלא אף ליין המשמח. יתרה מכך, ערך רב לשמחה עד שאמרו "כל המברך על כוס מלא – נותנים לו נחלה בלא מיצרים" (ברכות נא, א) וזאת מכיוון שכאשר מצליח אדם למזוג את תוכן השמחה אל אירועי היום יום הברכה הא-להית מתגלה בחייו ללא גבולות ואף בעולם הזה - המוגבל, ללא מיצרים.

באמצעות שתי הבחינות הללו מעבירה אותנו ברכת בורא פרי הגפן שיעור קצר ומאלף על החיים. התובנות שאנו לומדים מן הברכה מניחות תשתית חשובה לתהליך שנראה בברכות הבאות: תהליך מורכב יכול להביא לתוצר משובח. ראשית, יש לנו להבין את תפקידו של חלק ה'שמרים'; המחשבות הקשות, הנפילות, הטעויות, העיכובים והלחץ שעלולים להיווצר בכל שלב בחיים ובפרט בנישואים ולנסות להתמודד עם מכשולים אלו בלי להכחיש אותם ולאחר מכן למזוג שמחה חשובה וקדושה אל תוך חיינו. והדבר ברור יותר אף ביחס ליום הנישואים בעצמו וכיצד מיום עילאי זה ניתן למשוך את רגשי הבירור והשמחה אל שאר השבוע בו מברכים את שבע הברכות ומשם אף לשאר החיים. כך גם ניתן להגיע למדרגת "נכנס יין יצא סוד"[4] – שמלמדת אותנו להסתכל לעומקו של התהליך שהיין מעביר אותנו לגלות את הסודות הפנימיים שמתחבאים בתוך המורכבות של העולם הזה.

ההכרה האמיתית במורכבות שבחיים, שעולמנו מעורבב מטוב ורע ושלא כל דבר בחיים יתנהל על מי מנוחות אלא יש תהליך של תסיסה ובירור (ואפילו בתוך הבנה זו עצמה לא תמיד הכל הולך חלק), הוא השלב שאחרי תשתית אמונתו בבורא עולם, בבחינת "וידעת את ה'". מן האמונה – שהיא בדבר שאינו ברור עדיין, אל ידיעת ה' – שמושגת היטב בידיעה ברורה. כאדם פרטי או כזוג, חשוב להתחבר אל התנאי שאיתו מגיעה כנסת ישראל לפני הקב"ה – "וידעת את ה'", לשהות ברגע ולדעת היטב שה' שולט בעולמו ומנהל את התהליך המסובך, כבסיס לכל התהליך עצמו. כך ניתן לתת לרעיון של הקדושה שבשמחה להתבטא בכל אותם הרגעים שבחיים, מתוך ידיעה ברורה בבטחת הדרך והסתכלות אל היוצא מן התהליך.

[4] עירובין סה, א

ג. הברכה השניה – ברכת "שהכל ברא לכבודו"

הברכה תוקנה על הקהל שנתאסף לכבודם של החתן והכלה וכל היאספות קהל מעשרה אנשים ומעלה הרי היא כבודו של מקום שנאמר "ברוב עם הדרת מלך" (משלי, יד, כח), "ונגד זקניו כבוד" (ישעיה, כד, כג) ולומדים אנו שאין הבורא ניכר אלא על ידי בריותיו שנאמר "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצירתיו אף עשיתיו" (ישעיה, מג, ז) ומפרש האבודרהם[5] שכנגד מה שנאמר בפסוק **'בראתיו'** מברכים 'שהכל **ברא** לכבודו'.

על כך נשאלת השאלה אם זו מטרת הברכה, מדוע אין מברכים אותה בכל מעמד של קהל? אלא שצריך להבין את סיבת הזיווג, מצוות 'פרו ורבו', שהוא עיקר יצירת העולם הזה שנאמר "לא תהו בראה לשבת יצרה" (ישעיה מה, יח) וזהו מה שאמרנו שהבורא ניכר על ידי בריאותיו. הברכה יוחדה דווקא בעת שהמון מתכנס בתחילת רגעי הנישואין כדי לקבוע בתודעתנו שחיי האישות, העלולים להיתפס בעיננו כרובד החומרי והגופני ביותר של הבריאה, הם אחד משיאי גילוי כבוד ה' בעולם[6]. בתובנה זו גלומה המשמעות של כל הברכות שהולכות ומתפרשות לפנינו, שהרי עיון במשמעות הכללית של עניין הברכות שתיקנו לנו חכמים יחשוף בפנינו שעניין הברכה הוא תוספת וריבוי, שאנו מודים לפני הקב"ה על הדברים שזיכה אותנו בהם, ו'ברוך' הוא שם תואר (כמו 'רחום' או 'חנון') שהוא מקור הברכות ואינו מקבלן מאחרים[7].

מתוך משמעותה של ברכה לקשור את פעולת האדם ומקורה בבורא, בעת שאנו באים אל מצוות הנישואין הברכה הפותחת את הסדר הייחודי של הברכות מגלֶה לנו את שיא גילוי ה' כמקור הברכה בעולם 'שהכל ברא לכבודו' – ממנו ולכבודו החיים בכלל, ומצוות הנישואין ופרו ורבו בפרט. בנוסף, ניתן לומר שהזוג שהולך ונישא אינו על מצע מנותק, אלא כל אחד מגיע מרקע שונה וכל אחד מהם הוא עולם ומלואו ומעשה ההתקשרות ביניהם הוא מעיין בריאה של עולם חדש. וזהו שנאמר "וארשתיך לי לעולם" – הזיווג הוא בריאת עולם חדש שגם עולם זה 'ברא לכבודו'.

[5] אבודרהם ברכת נישואין. שם הוא גם מוסיף שכנגד **'יצירתיו'** מברכים **'יוצר** האדם' וכנגד **עשיתיו** מברכים 'אשר יצר את האדם'

[6] על פי מקדש החיים לרב דוב ברקוביץ עמ' 102.

[7] על פי שו"ת הרשב"א ח"ה סי' נ - נ"א ואבודרהם סדר תפילות של חול, ויש בעניין משמעות הברכות סוד עמוק ואכמ"ל.

ד. הברכות השלישית והרביעית – ברכת "יוצר האדם" וברכת "אשר יצר את האדם בצלמו"

שתי הברכות נראות כמעט חופפות ונשאלת השאלה מה הצורך בשתי ברכות דומות? ובאמת אכן רואים בגמרא[8] שיש מן האמוראים שבירכו חמש ברכות והשמיטו את ברכת יוצר האדם, ויש שבירכו שש ברכות (וכך להלכה). הסבר אחד בגמרא בטעם מחלוקתם הוא שהאומר שמברכים שש ברכות ובעצם מברכים את ברכת 'יוצר האדם' לחוד סובר ששתי יצירות היו לאדם וחוה. ברם מי שאומר שמברכים 'אשר יצר את האדם בצלמו' בלבד סובר שיצירה אחת הייתה. הסבר אחר שם בטעם המחלוקת הוא שאכן כולם מסכימים שיצירה אחת הייתה וכולם מסכימים שבתחילה עלה במחשבה לברוא אדם בשתי יצירות אלא שלבסוף נבראו ביצירה אחת אלא שמי שאומר שמברכים 'יוצר האדם' לחוד סובר שהולכים אחר המחשבה, והאומר שמשמיטים ברכה זאת סובר שהולכים אחר מעשה.

ונפרט עתה על ההסבר הראשון בגמרא. מחלוקת עמוקה זאת בעניין יצירת האדם בין רב ושמואל מופיעה במסכת עירובין[9]. אחד אמר שמתחילת בריאת האדם נברא האדם **בשני פרצופים**: מלפנים היה איש ומאחריו הייתה אשה ולאחר מכן בעת יצירת חוה חילק הקב"ה את הפרצופים לשני בני אדם ולפי שיטה זאת נבראו יחד. לעומתו, סובר האחר **שזנב** היה לו לאדם הראשון וממנו ברא הקב"ה את חוה ונמצא לפי שיטה זו שמתחילה נברא איש ללא אשה ולאחר מכן הייתה יצירה נוספת של חוה.

נראה שניתן לתת הסבר עבור כל אחת מהדעות לגבי החלוקה בין שתי הברכות. לפי מי שאומר שנבראו **יחד בשני פרצופים,** הברכה הראשונה 'יוצר האדם' משבחת את הקב"ה על היצירה הראשונה – בריאת האדם כמהות שלמה, זכר ונקבה יחד בשלמות והברכה השניה 'אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, והתקין לו ממנו בניין עדי עד' מדברת על היצירה השניה – זכר ונקבה בנפרד, והרי שהלשון 'בניין עדי עד' היא כלשון הפסוק 'ויבן ה' אלוקים את הצלע'. ולפי מי שסובר שנבראו **בנפרד** ניתן להסביר שברכת 'יוצר האדם' כנגד אדם הראשון וברכת 'אשר יצר את האדם' – כנגד חוה שנבראה ממנו[10] (שכן מצינו מקומות שבהם 'אדם' הכוונה לאשה[11]).

[8] כתובות ח, א

[9] עירובין יח, א

[10] חלוקה זאת מצינו ברש"י כתובות. בנוסף על פי חלוקה זאת ניתן להסביר גם הבדלים בנוסח ברכת "אשר יצר את האדם". נוסח אחד הוא "והתקין לו **ממנו**" – וזה על פי הדעה שנבראו בנפרד. נוסח הנוסף (הלכות פסוקות) הוא "והתקין לו **ממנה**" – על פי הדעה שנבראו יחד. (עדות לישראל)

[11] למשל "ונפש אדם מן הנשים" (במדבר לא, לה) או "כתפארת אדם" (ישעיה, מד, יג) שתרגומו "איתתא"

לפי הסבר זה, ניתן לנסות להבין לעומק את משמעות הברכות. ברכת 'יוצר האדם' היא ברכת הודאה מיוחדת לזוג על עצם יצירתם. 'יוצר האדם' – על עצם יצירת האדם כאישיות פרטית, ועל היצירה המחודשת שקורית בנישואים שלהם כמהות זוגית. וזאת לפי ההסבר ש'יוצר האדם' יכול להתייחס מצד אחד גם לבריאת האדם בקומתו השלמה וגם לבריאה הנפרדת של אדם הראשון. בהמשך לברכה זאת ברכת 'אשר יצר את האדם' מתייחסת לנקודה אחרת – הודאה על כך שהקב"ה הפגיש את הזוג. העולם מורכב ומלא במפגשים רבים ובמיוחד "וקשין לזווגן כקריעת ים סוף"[12]. מציאת החלק השני של האדם, המקנה לו את היכולת להתעלות לקומה שלמה, זוקקת ברכה על התהליך, על הבריאה המיוחדת של בן זוגו כדוגמת בריאת חוה כזיווגו המיוחד של אדם הראשון.

אם בוחנים את הקשר בין הברכות הללו לבין הברכה הקודמת אפשר לראות תהליך של מעבר מן הכלל אל הפרט. הברכה הקודמת 'שהכל ברא לכבודו' עוסקת בכלל **הגדול** – העולם, ועתה עוברות הברכות ועוסקות ביצירת הקב"ה את האדם ואת הזוג, שהוא עולם **קטן**[13], כל זוג הוא פרט בתוך ההקשר של הכלל הגדול אף על פי שגם הוא כלל בפני עצמו.

את זה ניתן להתאים גם למה שנאמר "וארשתיך לי בצדק ובמשפט" – שתי בחינות בפסוק ביחס שבין אדם לחברו: המשפט הוא כנגד שורת הדין והצדק הוא כנגד מה שלפנים משורת הדין. וגם כאן רואים את המעבר מן הכלל אל הפרט: בהנהגת הכלל נוהגת מידת המשפט, שנאמר "על שלושה דברים העולם קיים על הדין על האמת ועל השלום" (אבות, א, יח) שזו בחינת הנהגת המשפט שבה העולם מתקדם בהתאם למעשיו אך ישנה גם הנהגה פרטית בה באהבה נוהגים גם לפנים משורת הדין, בבחינת הנהגת הייחוד שאינו נגזר בהכרח מן המעשים. והדבר מתאים למה שאמרנו שבכלל הגדול, בעולם, הנהגת הזוגיות מצד עצמה, מתאימה מידת ה"משפט" שיש חוקים וכללים יבשים שמקדמים את הזוג ואת האדם, אך בעת שמתחילה אהבה שמקלקלת את השורה נוהגים ב"צדק" לפנים משורת הדין וכך הזוג באהבתו נוהג ביניהם.

ה. הברכה החמישית – ברכת "שוש תשיש"

הברכה החמישית נוגעת בזיכרון ירושלים ומבוססת על הפסוק "רני עקרה לא ילדה" המדבר על ירושלים כעיר נטושה מאנשים כעקרה בודדה ללא ילדים. זאת לפי שאנו חייבים להזכיר

[12] סוטה ב, א.

[13] תנחומא פקודי ג': "כתיב: ה' בחכמה יסד ארץ וגו' (משלי ג, יט) ואומר: ואמלא אתו רוח א-להים בחכמה (שמות לא, ג). ללמדך, שהמשכן שקול כנגד כל העולם, וכנגד יצירת האדם שהוא עולם קטן".

את ירושלים על ראש שמחתנו שנאמר "תדבק לשוני לחכי [...] אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי" (תהילים קלז, ו) יתרה מכך, שמחת ירושלים העתידה נמשלה לשמחתם של חתן וכלה שנאמר "וישיש עליך אלוהיך כמשוש חתן על כלה" (ישעיה, סב, ה)[14]. אך נשאלת השאלה מה עניינה של ברכה זו כברכה בפני עצמה? שהרי אנו עתידים לפגוש את ירושלים בתוך הברכה השביעית ("מְהֵרָה ה' אֱ-לֹהֵינוּ יִשָּׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם..."), ומה העניין בהזכרתה פעמיים?

וצריך להבין שגם ברכה זו אינה נוגעת לזוג ישירות, אם עד כה ראינו מהלך בברכות שהולך ומצטמצם מן העולם הגדול וההנהגה העולמית ("בורא פרי הגפן" ו"שהכל ברא לכבודו") ולאחר מכן אל עולם קטן של הנהגת בריאת האדם והזיווג ("יוצר האדם" ו "אשר יצר את האדם") עוברת ברכה זו לעיסוק בזוג הישראלי דווקא. מעלה מיוחדת על גבי מדרגת האדם הכללי היא מעלת היהודי, ובזאת עוסקת הברכה.

הדבר מתבאר היטב, לאור מה שאומרת הגמרא[15] שאדם נשאל בשעה שנכנס לדין אחרי מותו שש שאלות, ושתיים סמוכות מתוכן הן 'עסקת בפריה ורביה?' ו'ציפת לישועה?'. כאשר מבינים שחיי היהודי סובבים, בין היתר, גם סביב הקמת משפחה (העיסוק בפריה ורביה) וגם סביב האמונה היהודית (הציפיה לישועה), מגלים שהמשפחה שאדם בונה לא מגיעה על חלל ריק אלא על בסיס של עם. האנושות מחולקת לעמים באופן טבעי ובתוך כך גם העם מחולק למשפחות באופן טבעי. חווית החיים של האדם היא סביב המשפחה שלו וסביב העם שלו (וכמו שנאמר "וישמע משה את העם בכה למשפחתיו איש לפתח אהלו"[16]), אנחנו חווים זאת כבר אלפי שנים בליל הסדר – העברת המסורת שלנו כעם בתור משפחה. זהו המעגל הבא שהברכות מכוונות אליו, הבסיס של עם ישראל ואמונתו כמצע לגידול המשפחה, וכהמשך לברכה הקודמת "בניין עדי עד", ברכה זו מעודדת אותנו לזכור ולשמוח בבניינה של ירושלים.

הקריאה להקמת משפחה יחדיו היא לא דבר פשוט, אך יש לנו שרשרת דורות ארוכה שנותנת לנו בסיס להישען עליו וכוח אמוני חזק לקבל ממנו. זהו שנאמר "וארשתיך לי באמונה" – לא רק האמונה אחד בשני, אלא גם האמונה המשותפת שלנו יחד במסורת שלנו. יחד נקבל חיזוק מיניקת האמונה הישראלית, נעבור כל משבר ואף נבָּנֶה ממנו ונקים יחד את הדור הבא של האמונה הזאת.

[14] מאירי, כתובות ח א
[15] שבת לא א
[16] במדבר, יא, י

ו. הברכה השישית – ברכת "שמח תשמח רעים אהובים"

הברכה השישית מגיעה לעסוק בזוג עצמו ובשמחתו וצריך לשים לב היטב לחתימת הברכה "משמח חתן וכלה" – **יחדיו** כלומר עדיין הזוג מוזכר כיחידה בפני עצמה ששבח הוא לה' שמשמח אותם יחדיו. ומתוכן הברכה נוכל לשים לב לתוכן השמחה המדוברת "כשמחך יצירך בגן עדן מקדם", ומפרש רש"י בכתובות[17] על הברכה "שיצליחו בשמחה ובטוב ללב", ובמקום אחר רש"י מפרט היטב על השושבינות של הקב"ה כלפי אדם הראשון "שנשתדל בחיתונו לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה"[18]. אך ננסה להבין לעומק איזו שמחה הייתה לאדם וחוה בגן עדן?

בשביל להבין היטב את השמחה הזאת נצטרך להבין מדוע נבחרו דווקא אדם וחוה לייצג את שמחה זאת (ולא למשל אברהם ושרה או יצחק ורבקה וכדומה). בעת שנברא אדם וננסרה ממנו חוה ה' הפיל עליו תרדמה ונשאלת השאלה מה הצורך בכך? אם כדי שלא יכאב לו – הרי שה' יכול היה לעשות זאת בלי כאב! אלא מפרש רש"י[19] שהדבר כדי שאדם לא יראה ולא ידע שנבראה ממנו חוה. אם כן עתה זוקקת תגובת אדם הסבר, מה כוונתו ב"זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי"[20]? אלא שאדם ידע שחוה מתאימה לו בדיוק בבחינת עזר כנגדו, ללא קשר לכך שהיא חלק ממנו. הוא מצא את זיווגו המושלם, יתכן שהוא לא ידע אפילו שנבראה במיוחד בשבילו, שהרי מציאת חוה הייתה עבורו כהמשך רציף לחיפושיו לעזר כנגדו. פגישתם הייתה רגע שהביא לשמחה גדולה מתוך ההתאמה שלהם, בנוסף על כך היותם הזוג היחיד בעולם.

ובכן, בברכה זאת יש התעלות מעל השמחה החיונית שבאה מן הסיפוק הגשמי במזונות ופרנסה. יש כאן שמחה מתוך התאמה, כשמחת אדם וחוה שהתאימו היטב בגן עדן מקדם שבעת נישואיהם ולא היה שום איש ואשה מבלעדם והיו נתונים עיניהם ומחשבותיהם זה על זו בלבד. כך ברכה זאת יורדת בפעם הראשונה אל הרזולוציה של הזוג הספציפי שעומד תחת החופה ומאחל להם להיות כאדם וחוה ובכך ממשיכים אנו במסענו מן הכלל – שבעולם הגדול, עד הפרט – שהוא הזוג שבפנינו.

החופה עלולה להיות רגע מלחיץ ולכן חשוב להתפלל היטב על השמחה של הזוג שאף אם לא רואים אותה עכשיו בעיניים היא תבוא בפועל כל חייהם. לפעמים אדם כדי לשמוח

[17] ח, א
[18] רש"י על עירובין יח, ב
[19] על בראשית ב כא
[20] שם פסוק כ"ג

במה שקורה סביבו צריך להיות בבחינת "תרדמה" שנפלה על האדם, להתנתק רגע כדי להתחבר בפשטות אל הטוב שמחכה לו בסוף. ואולי זו בחינת "וארשתיך לי בחסד" – לעבור את התהליך בלי ידיעה גמורה, כמו שחתן וכלה לרוב "מרחפים בעננים" ולא מחוברים לקרקע המציאות, כך שהם מוצאים את עצמם מגיעים אל סוף התהליך לפנים משורת הדין, וקופצים קדימה בתהליך ומקבלים את החסד מצד עצמו כך אולי יותר פשוט לשמוח באהבה בלי המחיר של הדרך כשמחת גן עדן מקדם.

ז. הברכה השביעית – ברכת "אשר ברא ששון ושמחה"

הברכה השביעית והאחרונה, המסמלת את סוף המסע של שבע הברכות היא ברכה שבה ניכרת התפרצות רגשות שחז"ל תיקנו לנו בתוך ברכת הנישואים. רצף של תיאורים ורגשות שמחה במעין 'התפרצות' שכמעט ולא רואים עוד בתקנות חז"ל[21]. ברכה זאת חוזרת וכוללת את כל המעגלים שפגשנו עד כה. המילים 'אשר ברא' – מחזירות אותנו למעגלים העולמיים שעסקנו בהם בפתיחת הברכות, המילים 'חתן וכלה' – מחזירות אותנו למגל האנושי ולהתעמקות במעגלי המשמעות של יצירת האדם וזיווגו בשתי הברכות שעסקו בכך, המילים 'ובחוצות ירושלים קול ששון' – מבארות שוב את המקום הלאומי בתוך השמחה הפרטית וקול תיאורי השמחה מחזירים אותנו לברכה הקודמת שמתארות לנו את אהבת הזוג המתפרצת כבאופן הקדמוני בגן עדן. ברכה זאת כוללת את כל הברכות כולן, שהרי כשאין פנים חדשות בימי המשתה, מברכים רק אותה.

אך המיוחד בברכה זו, שהיא נוגעת במעגל שבו כמעט לא נגעו הברכות עד כה: המעגל האישי. הברכה הקודמת נגעה בכך שה' משמח את הזוג יחדיו אך כאן חתימת הברכה מפרידה בין החתן והכלה, ונותנת להם מקום להודות באופן אישי על הזיווג 'משמח חתן עם הכלה' כל אחד בפני עצמו. עכשיו, אחרי המעגל האישי, כאשר מחברים את הזוג יחד הם סוגרים את כל המעגלים שעסקנו בהם עד כה.

ננסה להתעמק במילים של הברכה. ניכר שיש כאן סדר מיוחד שהרי הברכה פותחת ב'ששון ושמחה', קופצת אל 'חתן וכלה', ולאחר מכן חוזרת לתיאורי השמחה 'גילה רינה...'. הברכה למעשה נסמכת על הפסוק בירמיה לג יא "קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה..." ולאחר מכן מפרשים את הששון והשמחה באמצעות עוד שמונה ביטויי שמחה (שמגיעים סך הכל לעשרה ביטויים המסמלים שלמות). ייתכן שיש כאן רמז לדרך העולם, ולכוון לדרך

[21] המקום היחיד שהדבר ניכר בעוצמה דומה היא בברכת "אמת ויציב" שחותמת את שמע ישראל בשחרית – עמוד האמונה הישראלי.

עבודתו של אדם: ראשית ברא ה' את העולם שלם, זוהי הפתיחה בששון ושמחה. לאחר מכן האדם נפל ואיתו נפל העולם, וזה נרמז בחתן ובכלה. עתה ישנו תהליך של עבודה ויגיעה בחיי אדם להתקדם ולתקן את השבר ולחזור לשלמות ולשמחה הקדמונים, אלו שמונה הביטויים הנוספים. למעשה עיקר העבודה הוא לא ליצור משהו חדש, אלא לגלות את הנסתר שהיה קיים עוד לפני הנפילה. כאשר אדם מבין זאת הוא יכול להתמלא שמחה גדולה. כך יוצא שהתפקיד האמיתי של בני הזוג הוא לא להשלים אחד את השנייה מתוך חוסר שיש לאחד מהם, אלא מתוך עבודה של חשיפת המעלה העצמית ממילא שני בני הזוג יתרוממו יחד למעלה גבוהה יותר של שלמות, וכך אנו מתחברים שוב לנקודה שברכה זאת מתמקדת בזוג כעצמאים, כשווים ומגיעים יחד לעבודה שסופה שמחה גדולה בעבודת ה'.

הקשר הזוגי הוא המקום העיקרי שבו מתקיים "ואהבת לרעך כמוך[22]", בו האדם מגלה בקרבו את הרצון הקדוש בקיום של מישהו חוץ ממנו. היכולת לצאת מעצמך האישי והפרטי היא מה שנאמר "וארשתיך לי ברחמים" – להכיר בקיום של מישהו זולתי ולהצליח לאזן את היחס אליו. חשוב שהדבר יבוא מתוך ביטויי השמחה העליונים אהבה אחווה שלום ורעות.

ח. סיכום

שבע ברכות מעבירות אותנו מסע מן הכלל הפרט. מן העולם בכללותו אל האנושות אל עם ישראל ואל הזוג ועד לאיש או האשה שבקצה כאשר הברכה האחרונה כוללת את כל המעגלים כולם. זהו המסע שאדם צריך לעבור מהבדידות אל הזוגיות בעת שהוא בונה עולם חדש יחד עם בן זוגו, ויתרה מכך להבין דרך השקפה זו את היחס בינו ובין עם ישראל לקב"ה. ברכות מיוחדות אלו מלמדות אותנו המון ובמיוחד על מהותה של אהבה. היכולת לצאת מן האדם כישות פרטית ולכלול את עצמו במערכת אחרת זוהי **אהבה**, בגימטרייה "אחד" הרומזת לנו על הרצון להצליח להגיע לאחדות בתוך מעגלי החיים הנוספים.

[22] ויקרא, יט, יח